

Het aansprakelijkheidsrecht in de sport: enkele aktuele tendensen in de Belgische rechtspraak.

Nico Geelhand

Inleiding

1. Naar aanleiding van sportwedstrijden en van de sportbeoefening in het algemeen gebeuren heel wat ongevallen waarbij spelers en toeschouwers letsels oplopen.

Wie van de bij het sportgebeuren betrokken partijen zal voor die schade instaan: de spelers, de inrichters van de wedstrijd of van de sportmanifestatie, of nog de toeschouwers? Hierna zal gepoogd worden deze vraag te beantwoorden aan de hand van de recente Belgische rechtspraak.

Achtereenvolgens zullen de fout van de inrichter, de fout van de speler en de fout van de toeschouwer bestudeerd worden. Ook de aansprakelijkheid van sportleraars wordt besproken. Tenslotte zal ook aandacht besteed worden aan de toepassing van de aansprakelijkheid voor zaken en dieren in de sport.

2. Over de burgerlijke (1) aansprakelijkheid in de sport (2) bestaat weinig rechtsleer (3) en rechtspraak. Het gering aantal uitspraken zou te wijten zijn aan het feit dat de leden van de meeste sportver-

(1) Vele van de hierna vermelde beslissingen zijn strafrechtelijke uitspraken. Maar krachtens het beginsel "la chose jugée au criminel a autorité sur le civil" zal de burgerlijke rechter desgevallend rekening moeten houden met een veroordeling op grond van onopzettelijke slagen en verwondingen (art. 418 tot 420 Sw.) Over de strafrechtelijke aansprakelijkheid in de sport zie BOLAND, P.M., noot onder corr. Verviers, 3 februari 1951, *J.T.*, 1951, 238; CHARLES, R., "Le sport et le droit pénal", *R.D.P.*, 1967-68, 277-291; POUPART, J.M., "A propos de l'alpinisme improvisé qui expose autrui au danger", *R.D.P.*, 1960-61, 377-382.

(2) Onder sport wordt verstaan "l'ensemble des exercices physiques se présentant sous forme de jeux individuels ou collectifs pratiqués en observant certaines règles précises et sans but utilitaire immédiat" (Rb. Luik, 11 juni 1971, *J.T.*, 1971, 751). Randfenomenen zoals kinderspelletjes, jacht en kermisattracties worden hier onbesproken gelaten.

(3) Zie vooral DALCQ, R.O., *Traité de responsabilité civile*, I, in *Les Nouvelles*, Droit civil, Brussel, Larcier, 1967, nrs. 506 tot 550; ANDRE R., *Fichier*, Responsabilités professionnelles, fiche oranges, nr. 28, Sports, jeux et loisirs: zie verder BOLAND, P.M., noot onder Lyon, 26 oktober 1950, *J.T.*, 1950, 235-238; DEBONNAIRE, M., "De aansprakelijkheid in de sport", *Jura Falc.*, 1968-69, 217-224; DEWEER, J., "De verantwoordelijkheid in de sport", *R.W.*, 1949-50, 465-484; DOR, G., "Essai sur la Doctrine et la Jurisprudence en matière de responsabilité sportive", *De Verz.*, 1947, 35-40; PIRSON, R. en DE VILLE, A., *Traité de la responsabilité civile extra contractuelle*, II, Brussel, Bruylant, 1935, nrs. 433 e.v.; *R.P.D.B.*, XI, v° Responsabilité, sect. IV, responsabilité sportive, nrs. 438 tot 494.

enigingen verplicht verzekerd zijn tegen sportongevallen (4) en aan het feit dat vele geschillen beslecht worden in de schoot van de sportfederaties (5).

In werkelijkheid worden ook door de verzekeringsmaatschappijen processen gevoerd en over *de rechtsprekende bevoegdheid van de sportfederaties* kan het volgende gezegd worden: in beginsel hebben deze federaties geen enkele rechtsprekende bevoegdheid. Art. 92 G.W. bepaalt immers dat geschillen over burgerlijke rechten bij uitsluiting tot de bevoegdheid van de rechtbanken behoren. Zoals andere verenigingen kunnen sportfederaties wel tuchtmaatregelen nemen t.a.v. hun leden (6). In de praktijk hebben de sportfederaties zich wel een rechtsprekende bevoegdheid toegeëigend. Art. 92 G.W. belet niet dat geschillen over burgerlijke rechten het voorwerp kunnen uitmaken van een scheidsrechterlijk beding (7).

In de overeenkomst tussen de sportvereniging en de speler wordt dikwijls bedongen dat geschillen met betrekking tot de beoefening van de sport aan de uitspraak van een scheidsrechter zullen onderworpen worden. Die scheidsrechter is dan meestal een comité dat te dien einde in de schoot van de federatie werd opgericht. Tot voor kort vond men zelfs in het reglement van de K.B.V.B. (8) een beding dat aan de leden verbood zich zonder voorafgaandelijke toestemming van het Uitvoerend Comité tot de gewone rechtbanken te wenden m.b.t. geschillen op het gebied van de sport.

Volgens de rechtbank van eerste aanleg te Luik was dit beding in strijd met de Belgische openbare orde:

”... que l'article 123 du règlement de la partie intervenante est contraire à l'article 92 de la Constitution belge en tant qu'il enjoint à un citoyen jouissant de la pleine capacité civile de solliciter d'une autorité quelconque l'autorisation d'agir en justice pour la défense de ses droits patrimoniaux;” (9).

(4) DALCQ, R.O., "Examen de jurisprudence (1968-72), La responsabilité délictuelle et quasi-délictuelle", *R.C.J.B.*, 1973, 641, nr. 19 (hierna: *overzicht* 2).

(5) DALCQ, R.O., "Examen de jurisprudence (1963-67), La responsabilité délictuelle et quasi-délictuelle", *R.C.J.B.*, 1968, 206, nr. 13 (hierna: *overzicht* 1).

(6) Over de disciplinaire macht van sportverenigingen zie SILANCE, L. en MATTHIJS, F., *Sport en Recht*, Oostende, BLOSO, 1979, 56 e.v.; KARAQUILLO, J.P., "Le pouvoir disciplinaire dans l'association sportive", *D.*, Chron., 1980, 115-124; voor een voorbeeld zie Kortged. Brussel, 18 juni 1971, *Pas.*, 1974, III, 25.

(7) Rb. Luik, 11 juni 1971, *J.T.*, 1971, 751; DE RIDDER, E., "De zelfkant van de sport", *R.W.*, 1964-65, 1551; voor een voorbeeld zie Arbit. Besl. Brussel, 30 mei 1974, *J.T.*, 1975, 172. Het scheidsrechterlijk beding wordt geregeld door de art. 1676 tot 1723 Ger. W..

(8) Koninklijke Belgische Voetbal Bond.

(9) Rb. Luik, 11 juni 1971, *J.T.*, 1971, 751; in dezelfde zin een vonnis van 14 september 1967 aangehaald door SILANCE, L. en MATTHIJS, F., *o.c.*, 58; cf. rb. Dinant, 23 juni 1971, *Jur. Liège*, 1971-72, 214; zie verder DE RIDDER, E., *l.c.*, 1551; BLANPAIN, R., "Machtsmisbruik en verenigingsleven, Bescherm het 'Lid' ", *Knack*, januari 1972.

3. Als uitgangspunt kan men zich de vraag stellen of de sportbeoefening in het algemeen wel geoorloofd is. In sommige landen (DDR-Portugal-Zwitserland) wordt het recht op sport grondwettelijk gewaarborgd (10). In België is dat niet het geval, maar men kan gerust stellen dat de sportbeoefening in ons land toegelaten is. Men kan dit afleiden uit art. 1966 B.W., maar vooral uit talrijke recente wetten die de sport rechtstreeks (11) of onrechtstreeks (bv. door het stemmen van kredieten) aanmoedigen (12) en a fortiori uit het feit dat enkele sporten wettelijk geregeld zijn (13). Maar *het geoorloofd karakter van de sport* belet geenszins dat art. 1382 e.v. B.W. toegepast worden.

HOOFDSTUK I:

DE AANSPRAKELIJKHEID VAN DE INRICHTERS VAN SPORTWEDSTRIJDEN EN -MANIFESTATIES.

4. *Organisator* is hij die de inrichting en het algemeen verloop van één of meer sportproeven impliciet op zich neemt. Als organisator kunnen optreden een particulier, een rechtspersoon, dikwijls ook openbare besturen, doch meestal sportclubs en-verenigingen (14). Openbare besturen die enkel de vereiste toelating geven, al dan niet onder bepaalde voorwaarden, en die gebeurlijk ook de orde-dienst verzekeren, zijn geen inrichters. Sportfederaties, van wie de inrichtende sportclubs eveneens toelating moeten krijgen om een wedstrijd in te richten, worden evenmin als inrichters beschouwd, ook al verlenen ze hun medewerking

(10) SILANCE, L. en MATTHIJS, F., *o.c.*, 26-27.

(11) Bv. de wet van 26 juni 1963 betreffende de aanmoediging van de lichamelijke opvoeding, de sport en het openluchtleven en het toezicht op ondernemingen die wedstrijden van weddenschappen op sportuitslagen inrichten (*B.S.*, 25 december 1963).

(12) Zie o.m. SILANCE, L., "Les règles du Comité international olympique et le droit", *J.T.*, 1971, 694, nrs.4-5; VANHOUDT, C.J. en CALEWAERT, W., *Belgisch Strafrecht*, II, Gent, Story, 1976, nr. 890.

(13) Wet van 31 mei 1958 tot reglementering van bokswedstrijden en -exhibities (*B.S.*, 12-13 juni 1962); K.B. van 5 juli 1962 tot reglementering van de bokswedstrijden en -exhibities, en van de beoefening van de bokssport (*B.S.*, 9 juli 1962), K.B. van 21 augustus 1967 tot reglementering van de wielervedstrijden en van de veldritten (*B.S.*, 3 oktober 1967) zoals nadien herhaaldelijk gewijzigd; cf. wet van 20 juli 1955 houdende verbod van bovengrondse circus- en music-halloefeningen zonder veiligheidsnet (*B.S.*, 12 augustus 1955). Voor een overzicht van de sportwetgeving zie SILANCE, L. en MATTHIJS, F., *o.c.*, 98 e.v.

(14) SAVATIER, R., *Traité de la responsabilité civile*, II, Parijs, L.G.D.J., 1951, nr. 859, door de meeste auteurs overgenomen. Voor een gedetailleerde omschrijving zie rb. Dendermonde, 28 april 1954, *R.W.*, 1954-55, 755 en *R.G.A.R.*, nr. 5443; rb. Brussel, 27 juni 1958, *R.W.*, 1958-59, 1960.

door seingeverers of commissarissen ter beschikking te stellen (15). Het hof van cassatie (16) daarentegen overwoog dat het hof van beroep wettelijk kon beslissen dat een secretaris van de Belgische Auto Rodeo Bond als mede-inrichter van de auto-rodeo wedstrijd moest beschouwd worden, alhoewel hij enkel opgetreden was om de naleving van de in de verzekeringspolis gesteld voorwaarden na te gaan, en alhoewel de inrichters van de wedstrijd de B.A.R.B. contractueel van alle aansprakelijkheid ontslagen hadden (17).

§ 1 De aansprakelijkheid van de inrichters in het algemeen.

5. Als *regel* geldt dat degene die een gevaarlijke toestand, bv. een sportwedstrijd, in het leven roept, aansprakelijk is voor de schade die eruit voortspuit, indien hij de nodige maatregelen om de schade te voorkomen niet genomen heeft (18). Bijgevolg moet de inrichter van een sportwedstrijd alle voorzorgsmaatregelen nemen die noodzakelijk en nuttig zijn om de veiligheid van de spelers en van de toeschouwers te verzekeren (19). Deze verplichting is geen resultaatsverbintenis maar een middelenverbintenis (20). Of de aansprakelijkheid van de inrichter van contractuele of van extracontractuele aard is (21), maakt dus weinig verschil uit voor het slachtoffer: het moet een fout in hoofde van de inrichter bewijzen.

6. Welke voorzorgsmaatregelen moet hij dan nemen?

Wanneer het inrichten van een wedstrijd afhankelijk is van het verkrijgen van een toelating van een openbaar bestuur, moet de inrichter die toelating aanvragen. Zo bepaalt art. 50 van het ver-

(15) Rb. Brussel, 27 juni 1958, *R.W.*, 1958-59, 1960 en Luik, 16 juni 1965, *Jur. Liège*, 1965-66, 42 (m.b.t. de Belgische Wielerbond, hierna B.W.B.);

(16) 14 april 1969, *Arr. Cass.*, 1969, 758 en *Pas.*, 1969, I, 711; in eerste aanleg (corr. Turnhout, 3 mei 1968, *Turnh. Rechtsl.*, 1969, nr. 704) ging de secretaris vrijuit; cf. rb. Hoei, 17 november 1976, *Rev. Rég. Dr.*, 1977, 284.

(17) Cf. rb. Dinant, 23 juni 1971, *Jur. Liège*, 1971-72, 214.

(18) DALCQ, R.O., *o.c.*, nr. 536; FAGNART, J.L., "Chronique de jurisprudence (1955-1967), La responsabilité aquilienne", *J.T.*, 1970, 37-47, 109-114 en 130-135, nr. 132 (hierna *overzicht 1*); rb. Antwerpen, 12 december 1966, *R.W.*, 1966-67, 1724; corr. Turnhout, 3 mei 1968, *Turnh. Rechtsl.*, 1969, nr. 704.

(19) *Ibid.*; adde Cass., 14 juni 1969, *Arr. Cass.*, 1969, 758 en *Pas.*, I, 1969, 711; Luik, 21 mei 1963, *Jur. Liège*, 1963-64, 65 en 275; rb. Hoei, 17 november 1976, *Rev. Dr. Rég.*, 1977, 284.

(20) Luik, 21 mei 1963, *Jur. Liège*, 1963-64, 65; rb. Dendermonde, 9 maart 1955, *De Verz.*, 1955, 576, noot M.G.; DALCQ R.O., *o.c.*, nrs. 517 e.v..

(21) Zie daarover DALCQ, R.O., *o.c.*, nrs. 511 e.v.; de recente rechtspraak maakt geen gewag van een contractuele verbintenis in hoofde van de inrichter om de veiligheid van de spelers en van het publiek te verzekeren.

keersreglement dat alle snelheids- en sportwedstrijden, inzonderheid snelheids-, regelmatigheids- en behendigheidsritten of -wedstrijden, op de openbare weg verboden zijn, behoudens speciale toelating van de wettelijke gemachtigde overheid (22).

Indien hij de toelating niet heeft, is de wedstrijd verboden en be- gaat hij een fout (23).

Maar deze *administratieve vergunning* is enkel een politiematregel waardoor de algemene verbodsbepaling van art. 50 van het verkeersreglement opgeheven wordt. Het verkrijgen van de vergunning stelt de inrichter niet vrij de nodige voorzorgsmaatregelen te nemen (24).

7. Wanneer de betrokken sport wettelijk geregeld is, moet de inrichter de veiligheidsmaatregelen nemen die hem door die wet zijn opgelegd. Hij zal zich ook moeten houden aan de voorwaarden onder dewelke de administratieve vergunning verleend werd, als- ook aan de wetten en de verordeningen in het algemeen (25).

Vervolgens, en bij gebreke aan een wettelijke regeling, zal hij *alle maatregelen nemen die bij soortgelijke wedstrijden gebruikelijk zijn*. Hij zal er dus goed aan doen de in het reglement van de sportfederatie vervatte veiligheidsmaatregelen in acht te nemen (26).

Tenslotte zal hij alle maatregelen nemen die een normaal zorgvuldig en omzichtig inrichter in dezelfde omstandigheden zou genomen hebben. De aard en de omvang van de maatregelen hangt af van de omstandigheden, d.i. bv. het gevaarlijk karakter van de

(22) K.B. van 1 december 1975 houdende algemeen reglement op de politie van het wegverkeer (B.S., 9 december 1975) Deze verplichting bestond ook vroeger (zie DE RIDDER, E., l.c., 1543) Over de aansprakelijkheid van de overheid die de toelating geeft, wordt niet uitgewijd. Zie daarover de bovenvermelde (voetnoot 3) rechtsleer en rb. Brussel, 11 januari 1952, *De Verz.*, 1952, 457; rb. Brussel, 27 juni 1958, *R.W.*, 1958-59, 1960. Deze problematiek moet benaderd worden in het licht van de recente rechtspraak inzake overheidsaansprakelijkheid.

(23) Hij is aansprakelijk "onder voorbehoud van het oorzakelijk verband" (S., noot onder Bergen, 17 april 1975, *De Verz.*, 1976, 667; zie ook Gent, 16 november 1962, *R.W.*, 1963-64, 458).

(24) Gent, 16 november 1962, *R.W.*, 1963-64, 458; rb. Dendermonde, 28 april 1954, *R.W.*, 1954-55, 755; rb. Brussel, 27 juni 1958, *R.W.*, 1958-59, 1960; DEWEER, J., l.c., 472.

(25) Bv. het gemeentereglement dat de verhuring van kano's aan minderjarigen onder de 16 jaar verbiedt (corr. Gent, 15 februari 1951, *R.W.*, 1951-52, 467).

(26) Zie bv. Luik, 4 november 1953, *De Verz.*, 1954, 117, noot M.G. en J.T., 1953, 667; rb. Dendermonde, 28 april 1954, *R.W.*, 1954-55, 755; corr. Turnhout, 3 mei 1968, *Turnh. Rechtsl.*, 1969, nr. 704 en vooral rb. Hoei, 17 november 1976, *Rev. Rég. Dr.*, 1977, 284. Zie ook voor de niet-naleving van het reglement van de inrichting rb. Turnhout, 9 april 1974, *J.T.*, 1975, 31.

wedstrijd (27) of nog het open of gesloten karakter van de omloop waarop de wedstrijd zich afspeelt: wielrenners die aan een wedstrijd deelnemen op een omloop die voor het overige verkeer gesloten is, rekenen erop dat de rijbaan volledig vrij is. Indien dit niet het geval is, begaat de inrichter een fout. Heeft de wedstrijd plaats op een open omloop, dan is de zorgvuldigheidsplicht van de inrichter kleiner (28).

Beslissend is dus "...le fait que la légitime confiance des sportifs a pu être trompée..." (29) of het feit dat de inrichters ten gevolge van hun verwaarlozing of tekortkoming, aan de deelnemers grotere risico's doen lopen dan normaal het geval is in dezelfde soort sport, rekening houdend eveneens met de gewoonten en de gebruiken (30).

§ 2 De aansprakelijkheid van de inrichters in het bijzonder.

a. de inrichter van wielervedstrijden

8. Het K.B. van 21 augustus 1967 tot reglementering van de wielervedstrijden en van de veldritten (31) voorziet een aantal voorzorgsmaatregelen die aan de inrichting van zulke wedstrijden verbonden zijn. Een door de inrichters aangeduide koersdirecteur verricht de nodige contrôles (sic) (art. 2). Hij zal o.m. nagaan of de signaalgevers (sic) op hun plaats zijn en of ze hun taak naar behoren vervullen, althans indien dit redelijkerwijze mogelijk is. Hij is aansprakelijk wanneer de bewaking van een belangrijk kruispunt toevertrouwd werd aan iemand die voor die taak niet geschikt was: "... celui-ci qui était âgé de près de 68 ans entendait mal, comprenait difficilement, avait une démarche de vieillard et ne semblaît pas bien réaliser ce qui se passait près de lui;" (32), en a fortiori wanneer de seingevers, door hem onvoldoende voorgelicht, het verkeer in een verkeerde richting gestuurd hebben (33). Vroeger gold de regel dat de wedstrijd-inrichter geen politiemacht

(27) DALCQ, R.O., *o.c.*, nr. 536; DEWEER, J., *l.c.*, 472; rb. Dendermonde, 9 maart 1955, *De Verz.*, 1955, 576, noot M.G., rb. Antwerpen, 12 december 1966, *R.W.*, 1966-67, 1724; corr. Turnhout, 3 mei 1968, *Turnh. Rechtsl.*, 1969, nr. 704.

(28) Zie *Infra*, nr. 16.

(29) ANDRE, R., *o.c.*, nr. 28/6 verso; DALCQ, R.O., *o.c.*, nr. 536.

(30) Rb. Dendermonde, 28 april 1954, *R.W.*, 1954-55, 755; rb. Dendermonde, 9 maart 1955, *De Verz.*, 1955, 576, noot M.G..

(31) Zie *supra*, voetnoot 13; adde de omzendbrief van 8 januari 1971 (*B.S.*, 10 maart 1971).

(32) Pol. Luik, 5 maart 1975, *R.G.A.R.*, 1976, nr. 9643;

(33) Luik, 18 mei 1954, *Jur. Liège*, 1954-55, 43 en *J.T.*, 1955, 232 en *R.G.A.R.*, nrs. 5520 en 5555 en *De Verz.* 1954, 653.

had en bijgevolg geen politimaatregelen mocht nemen zoals bv. het stilleggen van het verkeer op een kruispunt. Maar hij was wel verplicht te controleren of die politimaatregelen door de burge-meester genomen waren en, zo deze onvoldoende bleken, de nodige veiligheidsmaatregelen te nemen, zoals een beroep doen op seingever of tenminste de deelnemers waarschuwen dat geen enkele maatregel genomen was (34). Deze problematiek is nu voor een deel geregeld. Art. 41.3.1 van het verkeersreglement bepaalt immers uitdrukkelijk dat de weggebruikers de aanwijzingen moeten opvolgen die, om de veiligheid van de wielervedstrijd te verzekeren, door de daartoe gemachtigde seingever worden gegeven. Wanneer het parcours opnieuw op een reeds eerder gevolgde weg uitkomt, moeten bijzondere voorzorgsmaatregelen genomen worden (art. 4). Wanneer de wedstrijd de reeds gevolgde weg in tegenovergestelde richting volgt of hem kruist, moet de vergunning geweigerd worden, tenzij er geen gevaar bestaat voor samentreffen met achterblijvende renners (art. 19) (35)(36).

b. de inrichter van auto- en motorraces, van motorcross wedstrijden, van auto-rodeo's en van go-kart wedstrijden

9. Wat de inrichter van zulke wedstrijden moet doen, wordt op een kernachtige, doch zeer voortreffelijke wijze verwoord door het hof van beroep te Luik: "Attendu qu'il s'imposait à l'organisateur des courses de prendre des mesures de protection efficaces en vue d'empêcher les conséquences de la sortie de route accidentelle des concurrents, -sinon par des ouvrages suffisamment résistants, du moins par le cantonnement strict du public dans des endroits sûrs;" (37).

O.i. zou dit moeten betekenen dat de inrichter van zulke wedstrijden ervoor moet zorgen dat de schade die bij die wedstrijden voorzienbaar is, bv. omdat ze zoals het 'uit de baan vliegen' van het voertuig maar al te dikwijls voorkomen, vermeden wordt. In de rechtspraak vindt men een aantal voorbeelden van zulke ongevalen. Telkens gaat het om auto's of motoren die om één of andere reden uit de baan vliegen en op de toeschouwers inrijden.

(34) Gent, 16 november 1962, *R.W.*, 1963-64, 458; Luik, 17 maart 1964, *De Verz.*, 1964, 732; rb. Brussel, 11 januari 1952, *De Verz.*, 1952, 457; rb. Brussel, 27 juni 1958, *R.W.*, 1958-59, 1960.

(35) Zie reeds Luik, 4 november 1953, *De Verz.*, 1954, 117; cf. pol. Leuze, 8 mei 1959, *De Verz.*, 1959, 456.

(36) Zie verder art. 7 m.b.t. veiligheidsmaatregelen bij de aankomst van wielervedstrijden en cf. Cass. 8 december 1967, *Pas.*, 1968, 1, 477.

(37) 31 januari 1979, *Jur. Liège*, 1979, 255.

Gelet op de snelheid die bij die wedstrijden ontwikkeld wordt, is het te verwachten dat het voertuig dat de piste verlaat, nog een hele afstand aflegt. In de bovenvermelde gevallen schommelde die afstand tussen 30 en 40 meter, tenzij het voertuig eerder door een hindernis was tegengehouden. Bijgevolg moest de inrichter de aanwezigheid van de toeschouwers slechts vanaf die afstand toelaten, of stevige afsluitingen oprichten. In casu was dit niet het geval en de inrichters werden terecht aansprakelijk gesteld (38).

De inrichters moeten er ook voor zorgen dat de toegang tot verboden en gevaarlijke plaatsen versperd wordt d.m.v. afsluitingen en waarschuwingsborden, en dat de toeschouwers die zich toch op die plaatsen bevinden, definitief verwijderd worden (39).

c. *de uitbater van een manège*

10. Manège-uitbaters die rijpaarden verhuren hebben t.a.v. de huurders geen "obligation contractuelle de sécurité" (40). De uitbater is wel verplicht aan de huurder een paard te verschaffen dat, gelet op de ervaring van de huurder en voor zover hij deze ervaring kende of moest kennen, geschikt is om bereden te worden. Maar

(38) Cass., 14 april 1969, *Arr. Cass.*, 1969, 758 en *Pas.*, 1969, 1, 711; Luik, 31 januari 1979, *Jur. Liège*, 1979, 255; RB. Antwerpen, 12 december 1966, *R.W.*, 1966-67, 1724; corr. Turnhout, 3 mei 1968, *Turnh. Rechtsl.*, 1969, nr. 704; rb. Hoei, 17 november 1976, *Rev. Rég. Dr.*, 1977, 284; contra Gent, 1 oktober 1971, *R.W.*, 1974-75, 1316 waar beslist werd dat het oorzakelijk verband niet bewezen was, vermits "... een meer aangepaste afsluiting niet van die aard zou kunnen geweest zijn de roekeloze vaart van Boone tegen te houden."; rb. Dendermonde, 9 maart 1955, *De Verz.*, 1955, 576, noot M.G.; rb. Antwerpen, 22 februari 1973, *R.G.A.R.*, 1974, nr. 9192. Terecht merkt DALCQ (*overzicht*, 2, nr. 20) op dat de zorgvuldigheidsplicht van de inrichter in dat geval niet streng genoeg beoordeeld wordt. Dat er dan sprake zou zijn van een resultaatsverbintenis (in die zin FAGNART, J.L., *overzicht* 1, nr. 14bis) kan betwijfeld worden. De inrichter staat immers in voor de voorzienbare schade en het 'uit de baan vliegen' van de voertuigen is voorzienbaar. Het argument dat de inrichter materieel en financieel (ANDRE, R., *o.c.*, nr. 28/6 verso) niet in staat is bepaalde gevaren op te vangen, moet eveneens verworpen worden. Van een voetbalclub kan moeilijk verwacht worden dat ze het stadion overdekt om te vermijden dat buiten geschopte ballen schade veroorzaken (zie *éred. La Louvière*, 12 februari 1960, *De Verz.*, 1962, 512). Van de inrichter van snelheids- en crosswedstrijden kan o.i. wel verwacht worden dat hij de gepaste maatregelen neemt, hoe duur ze ook uitvallen. Waarom zulke maatregelen de wedstrijd zouden hinderen of onmogelijk maken (Luik, 19 maart 1951, *De Verz.*, 1951, 682, noot M.G.) is evenmin duidelijk.

(39) Luik, 31 januari 1979, *Jur. Liège*, 1979, 255; rb. Hoei, 17 november 1976, *Rev. Rég. Dr.*, 1977, 284; cf. rb. Brussel, 21 januari 1965, *J.T.*, 1965, 246 waar de inrichter van een voetbalwedstrijd niet aansprakelijk gesteld werd voor het ineensstorten van het dak van een gebouw waarop toeschouwers geklommen waren, omdat hij al de maatregelen genomen had die hij mocht en moest nemen; cf. *supra*, voetnoot 36 en *infra*, nrs. 10 en 11.

(40) Brussel, 15 mei 1975, *R.G.A.R.*, 1977, nr. 9693, noot LIBOUTON, J..

volgens de rechtspraak is ook deze verbintenis niet van contractuele aard (41).

Wanneer het niet om een loutere verhuring van paarden gaat, maar om een vakantiecamp waarbij het paardrijden aangeleerd wordt, moet de veiligheid van de deelnemers wel gewaarborgd worden, al is dit enkel een middelenverbintenis (42).

De uitbater heeft ook een toezichts- en bewakingsplicht. Hij moet er bv. voor zorgen dat niet-begeleide kinderen de stallen niet kunnen betreden. Het plaatsen van een bord met de mededeling "geen kinderen in de stallen" volstaat immers niet (43).

d. de uitbater van een zwembad

11. Zwembad-uitbaters moeten eveneens al de nodige maatregelen nemen om ongevallen te voorkomen. In concreto zullen zij er voor moeten zorgen dat er een aangepaste bewakings- en reddingsdienst wordt opgericht en dat de bewaking van het zwembad en van de zwemmers naar behoren uitgeoefend wordt (44). Zij kunnen echter aantonen dat de bewakingsplicht op een ander persoon rust, bv. op de huurder van het zwembad (45).

§ 3 De bevrijdingsbedingen (46)

12. In *beginsel* mogen de inrichters van sportwedstrijden zich bevrijden van hun contractuele en extra-contractuele aansprakelijkheid t.a.v. spelers, deelnemers en toeschouwers (47). De artt. 1382 e.v.

(41) Zie daarover Gent, 31 mei 1957, *R.W.*, 1957-58, 1850; rb. Brussel, 11 juni 1970 en Brussel, 5 mei 1971, *De Verz.*, 1971, 978, noot R.B.: Brussel, 22 december 1976, *R.G.A.R.*, 1979, nr. 9990 en *De Verz.*, 1977, 107; Luik, 1 december 1977, *De Verz.*, 1977, 849, noot R.B.; contra rb. Brussel, 3 februari 1978, *R.G.A.R.*, 1979, nr. 10078.

(42) LIBOUTON, J., noot onder Brussel, 15 mei 1975, *R.G.A.R.*, 1977, nr. 9693; contra het geannoteerd arrest.

(43) Antwerpen, 5 februari 1980, *R.W.*, 1980-81, 1785.

(44) Gent, 8 mei 1973, *De Verz.*, 1973, 597, noot R.B.; zie verder ANDRE, R., *o.c.*, nr. 6, Bains Publics.

(46) In het algemeen zie DEKKERS, R., *Handboek Burgerlijk Recht*, II, Antwerpen, Bruylant, 1971, nr. 292; VANDENBERGHE, H., "Het aquiliaans foutbegrip", in *Onrechtmatige Daad*, Actuele Tendensen, Antwerpen, Kluwer, 1979, 16; VANDENBERGHE, H., VAN QUICKENBORNE, M. en HAMELINK, P., "Overzicht van rechtspraak (1964-78), Onrechtmatige daad, *T.P.R.*, 1980, nrs. 32 tot 36; (*hierna*: VANDENBERGHE, *e.a.*) ANDRE, R., *Fichier*, Responsabilité basée sur la faute, III, Conventions de non-responsabilité; hierna wordt enkel naar de sportrechtspraak verwezen.

(47) Brussel, 15 mei 1975, *R.G.A.R.*, 1977, nr. 9693; rb. Dendermonde, 9 maart 1955, *De Verz.*, 1955, 576.

B.W. zijn immers niet van openbare orde en men mag er bij overeenkomst van afwijken.(48).

Maar opdat er van een overeenkomst sprake zou zijn, moet de speler, deelnemer of toeschouwer het bevrijdingsbeding uitdrukkelijk of stilzwijgend aanvaard hebben (49). In het geval van bedingen op de achterzijde van ingangsticketten of aangeplakt op borden aan de ingang of elders in de instelling, zal de inrichter het bewijs van de *aanvaarding* niet kunnen leveren (50), want de inhoud van het beding is pas na het sluiten van de overeenkomst gekend, en niet iedereen heeft de borden gezien (51).

In andere gevallen daarentegen is het duidelijk dat de deelnemers het beding minstens stilzwijgend aanvaard hebben, omdat het op een duidelijke en zichtbare wijze in het inschrijvingsformulier opgenomen werd (52) of nog omdat de deelnemer verklaard heeft het wedstrijdreglement waarin een bevrijdingsbeding was voorzien, te kennen (53).

Het beding mag ook niet van die aard zijn dat het aan de overeenkomst alle zin ontnemt (54). Een beding waarbij een manège-uitbater zich van elke aansprakelijkheid voor ongevallen tijdens rijlessen bevrijdt, is niet van die aard dat de overeenkomst zinloos wordt, want de verbintenis van de uitbater bestaat er hoofdzakelijk in de rijkunst aan te leren (55).

Over het algemeen worden de bevrijdingsbedingen *restrictief geïnterpreteerd* omdat ze van het gemeen recht afwijken. Het hof van beroep te Brussel overwoog i.v.m. een beding tussen een ma-

(48) Rb. Dinant, 23 juni 1971, *Jur. Liège*, 1971-72, 214.

(49) *Ibid.*, een eenzijdige mededeling volstaat niet (Antwerpen, 5 februari 1980, *R.W.*, 1980-81, 1785, noot).

(50) Volgens DE PAGE (*Traité élémentaire de droit civil belge*, II, Brussel, Bruylant, 1964, nr. 1052, voefnoot 2) moet niet de inrichter, maar de toeschouwer het bewijs leveren dat hij het beding niet aanvaard heeft. Plaatsnemen in het stadion staat dan gelijk met stilzwijgende aanvaarding.

(51) De rechtsleer verwijst naar PIRSON, R. en DE VILLE, A., *o.c.*, nr. 433; in die zin rb. Luik, 29 november 1954, *J.T.*, 233 en *R.G.A.R.*, 1955, nr. 5503 bevestigd door Luik, 29 juni 1955, *R.G.A.R.*, 1955, nr. 5630 en *J.T.*, 1955, 713 en *Jur. Liège*, 1955-56, 19; Antwerpen, 5 februari 1980, *R.W.*, 1980-81, 1785; rb. Dendermonde, 9 maart 1955, *De Verz.*, 1955, 576, noot M.G.; rb. Brussel, 27 juni 1958, *R.W.*, 1958-59, 1960.

(52) Brussel, 23 januari 1964, *R.W.*, 1963-64, 1476; Brussel, 15 mei 1975, *R.G.A.R.*, 1977, nr. 9693, noot LIBOUTON, J.; Brussel, 22 december 1976, *R.G.A.R.*, 1979, nr. 9990 en *De Verz.*, 1977, 107.

(53) Rb. Dinant, 23 juni 1971, *Jur. Liège*, 1971-72, 214.

(54) Rb. Dendermonde, 9 maart 1955, *De Verz.*, 1955, 576.

(55) Brussel, 23 januari 1965, *R.W.*, 1963-64, 1476; cf. M.G., noot onder rb. Dendermonde, 9 maart 1955, *De Verz.*, 1955, 576 en Luik, 21 oktober 1958, *Jur. Liège*, 1959, 177.

nège-uitbater en de huurder van een paard dat de tekst van het beding duidelijk was en niet moest geïnterpreteerd worden. Het voegde er wel bij dat ook door de toepassing van de interpretatieregels het beding niet tegen de uitbater kon geïnterpreteerd worden, omdat het gebruikelijk is dat ruiters die paarden in huur nemen, de door het paard veroorzaakte schade op zich moeten nemen en zich tegen deze risico's moeten verzekeren (56).

M.b.t. hetzelfde beding overwoog hetzelfde hof (57) dat een in algemene bewoordingen gesteld beding restrictief moest worden geïnterpreteerd nl. in die zin dat de vrijstelling enkel voor de contractuele aansprakelijkheid gold: "que les risques acceptés par les clients sont limités à ceux qui découlent de l'exercice du sport qu'ils ont choisi de pratiquer; Attendu que l'accident causé par le poney est étranger à ces risques, comme le serait la chute d'une partie du bâtiment...". In casu werd de ruiter door het paard van een andere ruiter gebeten.

Tenslotte moet er ook op gewezen worden dat manège-uitbaters, aan wie rijpaarden worden toevertrouwd, met de eigenaars ervan overeenkomen dat elke aansprakelijkheid voortvloeiende uit ongevallen die het paard zou kunnen veroorzaken aan derden of aan andere paarden, ten laste van de eigenaar valt. De eigenaar wordt ook verplicht zich tegen die risico's te verzekeren (58).

Dit beding is niet aan derden, in casu de huurders van de rijpaarden, tegenstelbaar. De uitbater moet de schade vergoeden, maar hij heeft een verhaal tegen de eigenaar op grond van het beding. M.a.w. enkel de draagplicht wordt verschoven (59).

HOOFDSTUK II: DE AANSPRAKELIJKHEID VAN DE SPELERS OF VAN DE DEELNEMERS.

13. Het hoeft geen betoog dat de *deelname aan een verboden* (60) of *zeer gevaarlijke* (61) sport, een fout uitmaakt. Het al dan niet

(56) 22 december 1976, *R.G.A.R.*, 1979, nr. 9990 en *De Verz.*, 1977, 107; cf. Brussel, 23 januari 1964, *R.W.*, 1963-64, 1476.

(57) 15 mei 1975, *R.G.A.R.*, 1977, nr. 9693, met kritische noot van LIBOUTON, J.

(58) Dit bevrijdingsbeding is, net zoals het hierboven besproken beding, voorzien door het reglement van de beroepsvereniging van manègeuitbaters (zie de in voetnoot 52 vermelde arresten).

(59) Zie VANDENBERGHE, e.a. *,l.c.*, nrs. 32-33.

(60) Bv. een snelheidswedstrijd op de openbare weg.

(61) Bv. het voetballen op de openbare weg (cass., 29 oktober 1962, *Pas.*, 1963, I, 276 en *J.T.*, 1963, 99 en *R.W.*, 1962-63, 1886; Luik, 24 mei 1966, *R.G.A.R.*, 1968, nr. 7973 en

geoorloofd karakter van een sport is tijds- en plaatsgebonden (62). Ook het oorzakelijk verband tussen die fout en de schade wordt door de rechtspraak aannemelijk geacht. Door toepassing van de leer van de collectieve fout wordt de onrechtmatige deelname van de spelers als de enige oorzaak van de schade beschouwd en wordt er a.h.w. abstractie gemaakt van de fout die onmiddellijk oorzaak was, nl. de schadeverwekkende handeling zelf (63).

Verder kan de deelname aan een geoorloofde sport onder zodanige omstandigheden gebeuren dat ze onrechtmatig wordt. Dit zal het geval zijn als de deelnemer niet over de nodige ervaring beschikt (64), als een medespeler die ervaring mist (65) of bv. als een volwassene ondanks het groot verschil in ouderdom, gewicht snelheid en lichaamskracht, wil deelnemen aan een spel van zeer jonge, en derhalve gemakkelijk kwetsbare kinderen (66).

14. De rechtspraak lijkt minder geneigd om de schadeverwekkende handelingen die tijdens de wedstrijd plaatsgrijpen, als onrechtmatig te beschouwen (67). De reden hiervan is *dat de zorgvuldigheidsplicht van de spelers kleiner is dan in het algemeen maatschappelijk verkeer* (68). Inderdaad, hoe kan de wetgever de voetbalsport toelaten zonder de schadeverwekkende handelingen

Pas., 1967, II, 91 en *Jur. Liège*, 1966-67, 49; RB. Antwerpen, 4 oktober 1973, *De Verz.*, 1974, 345, noot R.B. Een hele reeks kinderspelletjes zijn dermate gevaarlijk dat de deelname op zichzelf een fout uitmaakt. Het gaat dan om spelletjes waarbij de deelnemers elkaar beschieten met kogels (rb. Bergen, 19 juni 1979, *R.G.A.R.*, 1980, nr. 10258), met erwtjes (Luik, 17 april 1980, *Jur. Liège*, 1980-233), met steentjes (rb. Turnhout, 11 februari 1980, *J.T.*, 1981, 362, noot SAUWEN, F., en *Pas.*, 1980, III, 41), met pijlen (Luik, 25 maart 1971, *Jur. Liège*, 1972-73, 290; Luik, 19 juni 1973, *Jur. Liège*, 1974-74, 65 en *R.G.A.R.*, 1973, nr. 9096; Bergen, 11 mei 1976, *R.G.A.R.*, 1077, nr. 9783; rb. Hasselt, 3 maart 1972, *R.G.A.R.*, 1974, nr. 9300, noot GLANSDORFF, F.).

(62) Zie bv. de evolutie in de bokssport (GEELHAND, N. m.m.v. VERBEECK, Ph., "Risico-aanvaarding, een nieuwe uitsluitingsgrond van extra-contractuele aansprakelijkheid?" *R.W.*, 1981-82, voetnoot 79 (*hierna 'onze bijdrage'*)).

(63) Zie de in voetnoot 61 geciteerde rechtspraak en rechtsleer; adde FAGNART, J.L., *overzicht* 1, nr. 48 en SCHUERMANS, L., "De collectieve fout en groepsaansprakelijkheid", pleitnota bij rb. Turnhout, 11 februari 1980, *onuitgeg.*

(64) Zwemmers die niet kunnen zwemmen (Brussel, 27 juni 1958, *Pas.*, 1959, II, 144 en *R.G.A.R.*, nr. 6716; rb. Turnhout, 9 april 1974, *J.T.*, 1975, 31); onervaren ruiters (Luik, 1 december 1977, *De Verz.*, 1977, 849, noot R.B.); onervaren piloten (corr. Turnhout, 3 mei 1968, *Turnh. Rechtsl.*, 1969, nr. 704; rb. Antwerpen, 22 februari 1973, *R.G.A.R.*, 1974, nr. 9192).

(65) Een co-piloot bij een oefenrit (Luik, 29 oktober 1974, *Limburgs Rechtsl.*, 1975, 32; cf. corr. Brussel, 12 februari 1974, *J.T.*, 1974, 446).

(66) Vred. Beringen, 16 november 1962, *R.W.*, 1962-63, 1646.

(67) DALCQ, R.O., *overzicht* 2, nr. 19.

(68) *Onze bijdrage*, *l.c.*, voetnoot 125.

die wezenlijk aan die sport verbonden zijn, toe te laten. Het duwen (69) en het samen naar de bal schoppen (70) zijn inherent aan de beoefening van de voetbalsport en zijn dus niet onrechtmatig (71).

In dezelfde zin is de beoefening van de wielersport onmogelijk indien bepaalde gedragingen die in strijd zijn met het verkeersreglement, zoals het snel, zonder afstand achter elkaar rijden enz., niet toegelaten worden (72).

In andere sporten zoals de ski- en zwemsport (74) is er geen wedijver die van die aard is dat onvermijdelijk aan andere spelers schade wordt berokkend, en is de zorgvuldigheidsplicht in mindere mate beperkt.

De rechtmatigheid van schadeverwekkende handelingen tijdens de wedstrijd is dus te wijten aan de gunst van de wetgever en niet aan de toestemming van de spelers (75).

Om deze rechtmatigheid te rechtvaardigen werden ook andere rechtsfiguren gebruikt. Zo is er sprake geweest van risicoaanvaarding, wat zou neerkomen (SIC) op de afwezigheid van fout in hoofde van de dader en op een 'noodgedwongen op zich nemen van toevallige schade' (76). Varianten daarvan zijn de vereiste van de zware fout (*faute caractérisée*) wat in feite neerkomt op de vereiste van een abnormaal gewelddadige handeling (77) (*mala-dresse caractérisée*), en het bestaan van een stilzwijgende overeenkomst waarbij de spelers elkaar vrijstellen van enige uit het spel voortvloeiende aansprakelijkheid voor lichte fout (78).

(69) Gent, 16 december 1968 bevestigd door cass. 16 juni 1969, *Arr. Cass.*, 1969, 1026 en *Pas.*, 1969, I, 950 en *R.W.*, 1969-70, 473 en *R.G.A.R.*, 1970, nr. 8358.

(70) Brussel, 8 juni 1977, *J.T.*, 1977, 587; cf. Lyon, 26 oktober 1950, *J.T.*, 1951, 285, noot BOLAND, P.M..

(71) Een slechte aflossing bij een wielervedstrijd op de piste is ook inherent aan de beoefening van die sport (pol. Gent, 12 juni 1951, *De Verz.*, 1953, 581; cf. pol. Leuze, 8 mei 1959, *De Verz.*, 1959, 4655, noot S.). Ook aan paardenrennen zijn zulke gevaren verbonden (rb. Turnhout, 7 februari 1973, *R.W.*, 1973-74, 1169 en *De Verz.*, 1973, 1125).

(72) Zie *Infra*, nr. 16.

(73) Vred.St.-Josse-ten-Noode, 18 december 1968, *R.G.A.R.*, 1969, 81977; cf. rb. Brussel, 24 juni 1968, *J.T.*, 1968, 614, met toepassing van Zwitsers recht.

(74) Rb. Marche-en-Famenne, 29 juni 1978, *Rev. Rég. DR.*, 1979, 719; zie echter Gent, 28 juni 1973, *De Verz.*, 1974, 609: een buigende beweging bij het duiken is geen onvoorzichtigheid als men daarbij een andere beoefenaar van die sport tegen het lichaam raakt.

(75) Zie onze bijdrage, *l.c.*, nrs. 16 e.v. en voetnoot 119.

(76) *Ibid.*, voetnoten 126-127.

(77) Zie bv. Arbitr. Besl. Brussel, 30 mei 1974, *J.T.*, 1975, 172 en de kritiek van DALCQ, *R.O., o.c.*, nr. 539.

(78) Zie onze bijdrage, *l.c.*, nr. 31 en voetnoot 106; adde pol. Leuze, 8 mei 1959, *De Verz.*, 1959, 465, noot S. en DALCQ, *R.O., o.c.*, nr. 532 en dez., *overzicht 2*, nr. 19.

15. Beperking van de algemene zorgvuldigheidsplicht staat echter niet gelijk met uitsluiting van aansprakelijkheid (79). De speler zal aansprakelijk gesteld worden wanneer hij zich niet gedraagt als een normaal zorgvuldig en omzichtig speler. Hij onthoudt zich uiteraard van opzettelijke slagen en verwondingen (80) en houdt zich verder aan de spelregels, zoniet is er fout. Het betreft hier enkel de spelregels die tot doel hebben de veiligheid van de spelers te waarborgen zoals de voetbalregel die het 'gevaarlijk spel' verbiedt, de hockeyregel die bepaalt dat de stick niet boven de schouder mag geheven worden (81) enz.

De overtreding van de regels die enkel tot doel hebben de loop van het spel te regelen, zoals de regel dat de bal de grenzen van het veld niet mag overschrijden (82), maakt geen fout uit. Zoniet zouden de meeste balspelen praktisch onmogelijk worden. Het onderscheid tussen die twee soorten regels zal niet altijd gemakkelijk te maken zijn (83).

Sinds een recent arrest van het hof van cassatie (84) zal men er zich voor hoeden de overtreding van een spelregel -in casu het verbod in de rug te duwen, d.i. een regel gemaakt om schadeverwekkende handelingen te vermijden zonder meer met een 'burgerlijke' fout gelijk te stellen.

Het hof overwoog nl. dat het hof van beroep (85) wettelijk kon beslissen dat een 'duwfout', al zou die handeling "formeel beschouwd, een inbreuk op de spelregels uitmaken, nochtans niet induist tegen de regels van een voorzichtige gedraging van mens tot mens, doch slechts een voorval is dat tijdens een match, volgens de scheidsrechter, veelvuldig voorkomt en tot de normale risico's behoort welke inherent zijn aan het beoefenen van de voetbalsport;"

De niet-naleving van een 'veiligheidsregel' is dus geen fout, omdat het duwen wezenlijk aan de beoefening van de voetbalsport ver-

(79) Zie onze bijdrage, *l.c.*, voetnoot 123.

(80) Corr.Verviers, 3 februari 1951, *J.T.*, 1951, 238, noot BOLAND, P.M..

(81) Brussel, 10 december 1965, *Pas.*, 1966, II, 304; Arbitr.Besl.Brussel, 30 mei 1974, *J.T.*, 1975, 172; voor een schending van een belangrijke spelregel in de paardesport zie corr.Bergen, 25 juni 1964 bevestigd door Brussel, 9 juni 1965, *R.G.A.R.*, 1965, nr. 7509.

(82) Contra: vred.Borgloon, 26 juni 1975, *Limburgs.Rechtsl.*, 1975, 158 met afkeurende noot van SMEETS, J.(uitslaan van een volleybal).

(83) VANDENBERGHE, e.a., *l.c.*, nr. 45.

(84) Zie voetnoot 69 en adde ANDRE, R., *o.c.*, nr. 28/1; DALCQ, R.O., *overzicht 2*, nr.19; FAGNARD, J.L., *overzicht 1*, nr. 14bis; SILANCE, L., noot onder H.v.K., 14 juli 1976, *J.T.*, 1977, 290, nr.5; VANDENBERGHE, e.a., *l.c.*, nr.45; WILMS, W., "Risico-aanvaarding", *R.W.*, 1980-81, 1497-1506, nr.7.

(85) Zie voetnoot 69; in eerste aanleg(coor.Kortrijk, 11 juni 1968) meende de rechter dat er wel een fout was (zie SILANCE, L., noot, *l.c.*, nr.5).

bonden is, en omdat het veel voorkomt, d.w.z. ook door een normaal zorgvuldige speler gepleegd wordt (86).

Bij de bepaling van de burgerlijke fout is de overtreding van de spelregel dus een kostbare gids (87), maar zeker geen beslissend criterium. Volgens de rechtspraak belet de naleving van de spelregels echter niet dat de speler op een andere wijze onzorgvuldig zou handelen (88), bv. door zijn zelfbeheersing te verliezen met het gevolg dat het gevaarlijk maar loyaal spel in geweld ontaardt, of nog door een kracht te ontwikkelen die groter is dan voor het te bereiken doel vereist is (89).

16. Wat de *wielrenners* betreft, is reeds gezegd dat sommige bepalingen van het verkeersreglement onverenigbaar zijn met het wezen zelf van de wielersport. Sinds lang is de rechtspraak dan ook de mening toegedaan dat de renners deze bepalingen in bepaalde omstandigheden niet moeten naleven (90), nl. wanneer dat zij erop mogen rekenen dat daardoor geen schade aan derden wordt toegebracht. D.i. in concreto wanneer de wedstrijd zich afspeelt op een omloop die voor het overige verkeer gesloten is. Speelt de wedstrijd zich af op een 'open' omloop, dan is de zorgvuldigheidsplicht van de renner niet verschillend van die van de gewone fietser. Het is hem bijgevolg verboden bochten af te snijden, op het linker rijvak te rijden enz. (91). Het hof van cassatie heeft deze rechtspraak alleen maar bevestigd

(86) Contra :Brussel, 10 december 1965, *Pas.*, 1966,II,304; Arbitr.Besl. Brussel, 30 mei 1974, *J.T.*, 1975, 172: het feit dat een spelregel door de spelers niet meer wordt nageleefd, is van geen belang.

(87) BOLAND, P.M., noot onder Lyon, 26 oktober 1950, *J.T.*, 1951,238; DEWEER, J., *l.c.*, 474; over de opvatting dat sportregels een afzonderlijke rechtsordening uitmaakt zie SILANCE, L., noot *l.c.*, nr.6; dez., "Formation de la règle de droit dans le domaine sportif", in *La règle de droit*, Brussel, Bruylant, 1971, 296-312.

(88) "La conduite d'un joueur doit être appréciée tant par rapport aux règles du sport auquel il s'adonne, que par rapport à la prudence et l'adresse dont ferait preuve un sportif 'normalement avisé' de la même catégorie." (FAGNART, J.L., *overzicht I*, nr.14bis; zie verder Arbitr.Besl. Brussel, 30 mei 1974, *J.T.*, 1975,172 en de verwijzingen).

(89) Cass., 8 november 1976, *ArrCass.*, 1977,274 en *Pas.*, 1977,I,272.

(90) Bv. snelheidsbeperkingen (zie ook art. 59.9 jo 43 van het verkeersreglement dat de snelheidsbeperking bij wielervedstrijden opheft), uiterst rechts van de baan rijden, ook in de bochten, enz. (Gent, 27 november 1952, *R.W.*, 1952-53,1280; Luik, 18 mei 1954, *De Verz.*, 1954,653; rb. Antwerpen, 13 december 1951, *De Verz.*, 1952,632 noot S.; Gent, 16 november 1962, *R.W.*, 19-63-64,458; pol. Leuze, 8 mei 1959, *De Verz.*, 1959,456, noot S.; pol. Luik, 5 maart 1975, *R.G.A.R.*, 1976, nr.9643.

(91) Luik, 17 maart 1964, *De Verz.*, 1964,732; Luik, 16 juni 1965, *Jur.Liège*, 1965-66, 42; Bergen, 17 april 1975, *De Verz.*, 1976,667, noot S.; cf. Luik, 4 november 1953, *De Verz.*, 1954,117 en *J.T.*, 1953,667; rb. Brussel, 11 januari 1952, *De Verz.*, 1952,457.

(92). In casu werd een toeschouwer gewond door een renner die in een spurt bij een valpartij betrokken was. Het hof overwoog dat het hof van beroep wettelijk kon beslissen dat, alhoewel de deelname aan een wielervedstrijd op de openbare weg de renners in beginsel niet vrijstelt de bepalingen van het verkeersreglement na te leven, sommige bepalingen van dat reglement onverenigbaar zijn met bepaalde gedragingen die inherent zijn aan de beoefening van de wielersport en bijgevolg dat het snel achter elkaar rijden, dat zulk een gedraging uitmaakt, *in casu* niet in strijd was met de algemene zorgvuldigheidsnorm die de deelnemers aan een wielervedstrijd ook dienen na te leven.

Het hof voegde er wel aan toe dat bijzondere omstandigheden denkbaar zijn, waarin dezelfde gedragingen wel een fout zouden uitmaken.

17. Gedragingen die onverenigbaar zijn met bepalingen van het verkeersreglement, vindt men natuurlijk ook bij *auto- en motor-races* (93). Belangrijk is het standpunt van de rechtspraak nl. dat ook wanneer de wedstrijd zich op een gesloten omloop afspeelt, quod plerumque fit, de renners niet bevrijd zijn "des règles de prudence et de prévoyance qui s'imposent à quiconque dans l'exercice d'une activité quelconque;" (94). De belangrijkste daarvan is de regel dat de renner zijn snelheid moet kunnen beheersen en aanpassen aan de omstandigheden om de controle over zijn voertuig niet te verliezen: "Qu'en outre, en ne restant pas maître de sa vitesse, même si l'on admet qu'il avait, dans une course de vitesse pure, la possibilité de ne pas limiter son allure, le défendeur a commis une faute ..." (95).

(92) 8 december 1968, *Pas.*, 1968, I, 477; over de hele problematiek zie DALCQ, R.O., o.c., nr. 543; S., noot onder Bergen, 17 april 1975, *De Verz.*, 1976, 667; VANDENBERGHE, e.a., *l.c.*, nr. 46.

(93) Zie echter pol. Namen, 1 oktober 1971, *Jur. Liège*, 1971-72, 72 en *R.G.A.R.*, 1972, nr. 8772 dat enerzijds stelt dat de renners de bepalingen van het verkeersreglement moeten naleven en anderzijds dat hun zorgvuldigheidsplicht beperkt is. Over het algemeen neemt de rechtspraak aan dat de toepassing van de bepalingen van het verkeersreglement bij wedstrijden op gesloten omloop niet van toepassing zijn.

(94) Brussel, 3 mei 1963, *J.T.*, 1964, 60; Luik, 21 mei 1963, *Jur. Liège*, 1963-64, 65; rb. Luik, 29 november 1954 bevestigd door Luik, 29 juni 1955, *R.G.A.R.*, 1955, nr. 5630 en *Jur. Liège*, 1955-56, 19; rb. Antwerpen, 22 februari 1973, *R.G.A.R.*, 1974, nr. 9192 en *De Verz.*, 1973, 631.

(95) Rb. Luik, 29 november 1954, *R.G.A.R.*, 1955, nr. 5503; cf. S., noot onder rb. Antwerpen, 13 december 1951 *De Verz.*, 1952, 632. De meeste ongevallen zijn te wijten aan een niet aan de omstandigheden aangepaste snelheid; zie voetnoot 94 en adde Gent, 1 oktober 1971, *R.W.*, 1974-75, 1316; Luik, 29 oktober 1974, *Limburgs Rechtsl.*, 1975, 32; Luik, 31 januari 1979, *Jur. Liège*, 1979, 255; rb. Dendermonde, 28 april 1954, *R.W.*, 1954-55, 755; corr. Turn-

Wie de rechtspraak terzake nagaat zal zich niet van de indruk kunnen ontdoen dat de renner sneller aansprakelijk gesteld wordt wanneer een toeschouwer gewond wordt, en niet een andere deelnemer. Het is alsof zijn *zorgvuldigheidsplicht enkel t.a.v. een medespeler beperkt* is. O.i. is dit onderscheid irrelevant. Het kan niet ontkend worden dat een speler of deelnemer aansprakelijk kan gesteld worden voor de letsels die de toeschouwers hebben opgelopen, wanneer en in de mate dat die schade voorzienbaar was; d.i. wanneer de renner wist of moest weten dat de inrichter de nodige voorzorgen niet genomen had (96).

Maar kan er dan nog van een wedstrijd sprake zijn, wanneer de renners geen risico's durven nemen omdat er dan een kans bestaat dat toeschouwers gewond worden (97)? Wie moet zich om de veiligheidsmaatregelen bekommeren, de inrichter of de spelers? O.i. moet degene die aan een auto- of motorrace deelneemt, erop kunnen rekenen dat de inrichter alle nodige maatregelen genomen heeft om de veiligheid van de toeschouwers te verzekeren, zodat hij zich enkel met de wedstrijd zelf hoeft bezig te houden.

HOOFDSTUK III: DE AANSPRAKELIJKHEID VAN TOESCHOUWERS EN DERDEN

18. In het algemeen zullen de toeschouwers en de derden zelf aansprakelijk gesteld worden, geheel of gedeeltelijk, voor de schade die ze n.a.v. een sportwedstrijd hebben opgelopen, wanneer ze zich niet houden aan de wettelijke en reglementaire (98) normen terzake, en vervolgens wanneer ze geen gehoor geven aan de richtlijnen van de inrichter van de wedstrijd.

Vooraf de *richtlijnen m.b.t. de plaats waar de toeschouwers zich*

hout, 3 mei 1968, *Turnh.Rechtsl.*, 1969, nr.704; pol. Namen, 1 oktober 1971, *R.G.A.R.*, 1972, nr. 8772.

(96) In die zin Luik, 31 januari 1979, *Jur.Liège*, 1979,255.

(97) "... que dans une compétition sportive, il est normal d'utiliser des procédés différents de ceux d'une conduite ordinaire sur route comme de rouler à la vitesse la plus grande possible..." (rb. Hoei, 17 november 1976, *Rev.Rég.Dr.*, 1977, 284; cf. onze bijdrage, *l.c.*, voetnoot 120: "En prenant des virages à l'extrême limite de la sécurité, pour gagner les fractions de secondes qui font les vainqueurs, il court toujours le risque de la franchir, et donc de sortir de la piste. Ce faisant, il ne commet pas pour autant de faute. Ou alors que l'on dise qu'il est interdit de participer à des compétitions automobiles!").

(98) Zie art.41.1 van het verkeersreglement: het is verboden te breken door een groep renners en bij het naderen ervan moet elke weggebruiker onmiddellijk uitwijken en stoppen. Zie verder Luik, 6 maart 1954, *Jur. Liège*, 1953-54, 250; Luik, 18 mei 1954, *Jur.Liège*, 1954-55,43; Bergen, 17 april 1975, *De Verz.*, 1976, 667, noot S.; zie nog vred. La Louvière, 12 februari 1960, *De Verz.*, 1962, 512.

al dan niet mogen bevinden, moeten nageleefd worden. Bij naleving van deze richtlijnen gaan de toeschouwers vrijuit, behalve wanneer zij wisten of hoorden te weten dat de hen toegewezen plaats niet veilig was. In dat geval moeten zij zelf voor hun veiligheid instaan.

Hetzelfde kan gezegd worden van toeschouwers die zich op toegelaten doch zeer gevaarlijke plaatsen opstellen, en daardoor een 'abnormaal' risico nemen, d.i. onzorgvuldig handelen (99).

19. Uiteraard kan een toeschouwer ook aansprakelijk gesteld worden voor de *schade die hij aan de spelers of aan andere toeschouwers* berokkent, bv. wanneer hij met opzet een bierblikje naar het voetbalveld werpt (100) of wanneer hij een voetbal op een onhandige wijze naar het veld terugschoot (101).
20. Tenslotte zal de toeschouwer soms zelf de schade moeten dragen, ook al beging hij geen fout. De rechtspraak gebruikt dan de term '*risico-aanvaarding*', maar in feite is dit enkel een toepassing van het beginsel dat het slachtoffer de schade zelf moet dragen, tenzij het bewijs geleverd wordt dat de schade te wijten is aan de fout van een ander (102) in casu een speler, de inrichter of een derde.(103)

HOOFDSTUK IV : DE AANSPRAKELIJKHEID VAN SPORTLERAARS (104)

21. De eerste vraag die moet gesteld worden is of sportleraars *onderwijzers zijn in de zin van art. 1384 al. 4 B.W.* Het antwoord is bevestigend wanneer de sportleraars, bv. de turnleraar maar ook de rij- en badmeester, onderwijs verstrekken en in de uitoefening

(99) zie onze bijdrage, *l.c.*, voetnoot 28; adde corr. Turnhout, 3 mei 1968, *Turnh. Rechtsl.*, 1969, NR. 704; rb Hoei, 17 november 1976, *Rev. Rég. Dr.*, 1977, 284. Maar zie ook de verplichting van de inrichter in dat verband, (voetnoot 39).

(100) Pol. Luik, 25 april 1978, *Jur. Liège*, 1978, 8.

(101) Zie onze bijdrage, *l. c.*, 1962-63, 269.

(102) Zie onze bijdrage, *l. c.*, voetnoot 31.

(103) *Ibid.*, voetnoot 134, nr. 36 en adde Cass., 8 december 1967, *Pas.*, 1968, I, 477 (tweede middel); Luik, 19 maart 1951, *De Verz.*, 1951, 682, noot M.G.; corr. Turnhout, 3 mei 1968, *Turnh. Rechtsl.*, 1969, r.704.

(104) Over de rechtspraak m.b.t. de aansprakelijkheid van onderwijzers die ANDRE, R., *o.c.*, Responsabilité basée sur une faute présumée, II, Instituteurs et artisans; KRUIHOF, R., "Aansprakelijkheid voor andermans daad: kritische bedenkingen bij enkele ontwikkelingen", in *onrechtmatige daad*, Antwerpen, Kluwer, 1979, 39-45 en *R. W.*, 78-79, 1394. 1426; VANDENBERGHE, e.a., *l. c.* nrs. 141-152. Hierna wordt enkel de sportrechtspraak vermeld.

van deze functie tevens toezicht over hun leerlingen waarnemen. Art. 1384 al 4 B.W. is dus van toepassing op degene die zwem- of rijlessen geeft maar niet op degene die enkel toeziet bij de beoefening van een bepaalde sport (105). Tot deze laatste categorie behoren de vakantiemonitors, de jeugd- en scoutsleiders enz. Er wordt wel aangenomen dat de aansprakelijkheid van de onderwijzer zich ook uitstrekt tot de tijdsperiodes dat de leerkracht geen onderwijs verstrekt, maar enkel toezicht uitoefent op de leerlingen. Zo zal de leerkracht aansprakelijk gesteld worden wanneer een leerling tussen de lessen n.a.v. een balspel gewond wordt (106).

Voor de toepassing van art. 1384 al 4 B.W. is verder vereist dat de schade veroorzaakt werd door de fout van een leerling (107), tijdens de toezichtsperiode van de leraar (108).

Zijn deze voorwaarden vervuld, dan ontstaat er een vermoeden van fout ten nadele van de leraar, die dit vermoeden kan weerleggen door aan te tonen dat hij niet te kort gekomen is aan zijn plicht tot toezicht, of dat het gedrag van de leerling zo onverwacht was dat hij het niet heeft kunnen beletten (109).

22. Onderwijzers, en a fortiori personen die niet als dusdanig kunnen beschouwd worden, kunnen eveneens aansprakelijk gesteld worden wegens een persoonlijke fout.

In feite wordt *art. 1382 B.W.* veel meer toegepast dan art. 1384 al 4 B.W., al is het maar omdat dit laatste artikel niet van toepassing is wanneer een leerling zichzelf schade toebrengt. Zo werd een toezienende leerkracht verweten een gevaarlijk balspel niet te hebben verboden (110). Turnleraars begaan een fout wanneer zij bij een turnoefening met een bok, niet achter dit tuig plaatsnemen om de leerling na de sprong op te vangen (111). Zij gaan daarentegen vrijuit wanneer zij in het raam van de 'Hébert methode' een leerling in een boom laten klimmen (112). De fout van de rijmeester bestaat er meestal in dat het paard dat aan de leerling werd toever-

(105) Voor een als badmeester optredende vakantiekamer zie Gent, 8 mei 1973, *De Verz.*, 1974, 597, noot R. BOGAERT.

(106) Brussel, 27 november 1975, *R. W.*, 75-76, 2213; rb. Dinant, 19 mei 1976, *Rev. Rég. Dr.*, 1976, 15.

(107) Zie bv. rb. Namen, 11 februari 1957, *De Verz.*, 1958, 176 en *R.G.A.R.*, 1958, nr. 6099.

(108) Zie bi. rb. Brussel, 3 februari 1978, *R.G.A.R.*, 1979, nr. 10078.

(109) Bv. Brussel, 27 november 1975, *R.W.*, 1975-76, 2213.

(110) zie voetnoot 107.

(111) Brussel, 23 juni 1977, *R.G.A.R.*, 1978, nr. 9862; rb. Tongeren, 23 januari 1969, *Pas.*, 1971, III, 85.

(112) Corr. Namen, 26 oktober 1978, *Rev. Rég. Dr.*, 1979, 724 bevestigd door Luik, 5 februari 1980, *De Verz.*, 1981, 197.

trouwd, niet geschikt is om door hem bereiden te worden en/of dat de oefening die hem wordt opgelegd, evenmin geschikt is, rekening houdend met zijn ervaring (113).

23. Meestal zijn turn-, bad- en rijmeesters aangestelden van de school- of badinstelling of van de manège-uitbater. Hun aansprakelijkheid, hetzij op grond van art. 1384 al 4 V.W., hetzij op grond van art. 1382 B.W., zal de aansprakelijkheid van hun werkgever met zich meebrengen.

HOOFDSTUK V: DE AANSPRAKELIJKHEID VOOR ZAKEN (114)

24. Ook hier is het gemeen recht van toepassing, doch moet er rekening gehouden worden met het eigen karakter van de sport. Voor de toepassing van art. 1384 al.1B.W. is vereist dat de schade veroorzaakt werd door *een gebrek in de zaak*. Dit is "... toute conformation, composition, imperfection ou tout élément quelconque qui rendent la chose inapte à son usage normal et, de soi, non dommageable, sans qu'il faille confondre le vice avec l'usage improprie ou malhabile d'un chose parfaite en soi..."(115).

Daaruit volgt bv. dat oneffenheden in het wegdek al dan niet een gebrek in de omloop uitmaken, naargelang het om een snelheids- dan wel om een crosswedstrijd gaat(116).

Er werd ook overwogen dat van een voertuig dat in rodeo-wedstrijden gebruikt wordt, een grotere -doch geen absolute- weerstand en stevigheid kan verwacht worden (117) en dat een glazen wand des te steviger moet zijn wanneer het gebouw een zwembad is waar, mede gelet op de smalle doorgang op die plaats, evenwichtsverlies voorzienbaar is (118).

(113) Kh. Verviers, 4 juni 1973, *Jur.Liège*, 1973-74, 37; rb. Leuven, 20 december 1976 bevestigd door Brussel, 15 februari 1980, *De Verz.*, 1981, 208 en *R. W.*, 1980-81, 734; rb. Brussel, 3 februari 1978, *R. G. A. R.*, 1979, nr. 10078.

(114) (114) Over de aansprakelijkheid voor zaken in het algemeen zie ANDRE, R., o.c., *Responsabilité basée sur une faute présumée*, IV choses atteintes d'un vice; DALCQ, R. O., o.c., I, nrs. 2025 e.v.; DE PAGE, H., o.c., II, nrs. 1001 e.v.; VANDENBERGHE, e.a., l.c., nrs. 63 e.v.

(115) DE PAGE, H., o.c., II, nr. 1007; rb. Hoei, 17 november 1976, *Rev. Rég. Dr.*, 1977, 284; voor het gebrek in de stuurinrichting van een go-kart zie rb. Antwerpen, 12 december 1966, *R. W.*, 1966-67, 1724.

(116) Cf. rb. Dendermonde, 28 april 1954, *R. W.*, 1954-55, 755.

(117) Rb. Hoei, 17 november 1976, *Rev. Rég. Dr.* 1977, 284; cf. corr. Turnhout, 3 mei 1968, *Turnh. Rechtsl.*, 1969, nr. 704.

(118) Gent, 28 juni 1973, *De Verz.*, 1974, 609.

Is het gebrek in de zaak bewezen, dan is er nog de vraag wie *de bewaker van de zaak is* (119). M.b.t. individuele voorwerpen zoals een tennisracket, een hockeystick enz. is het antwoord gemakkelijker. M.b.t. andere voorwerpen zoals een voet-, tennis-, volleybal enz. is het moeilijker. Daarnaast zijn er ook de gebreken in het wegdek, in de sportuitrustingen, in het dak van een sporthall. In die gevallen komen naast de eigenaars ook de huurders in aanmerking voor de hoedanigheid van bewaker (120). De bewaker zal zich enkel kunnen bevrijden door het bewijs te leveren dat de schade te wijten is aan een vreemde oorzaak, nl. toeval of overmacht, een fout van het slachtoffer en een daad van een derde (121).

HOOFDSTUK VI: DE AANSPRAKELIJKHEID VOOR DIEREN (122)

25. Deze aansprakelijkheid komt vooral aan bod in de paarde - of ruitersport, een sport die voor de deelnemers ervan ernstige gevaren inhoudt (123).

Art. 1385 B.W. luidt als volgt: "De eigenaar van een dier, of, terwijl hij het in gebruik heeft, degene die zich ervan bedient, is aansprakelijk voor de schade die door het dier is veroorzaakt, hetzij het onder zijn bewaring stond, dan wel verdwaald of ont-snapt (124) was."

De belangrijkste vraag is wie de bewaker van het dier is. Is het de eigenaar, de manège-uitbater, de ruiter, de jockey, de rijmeester, de inrichter van de paardenkoers... ?

In feite is de eigenaar meestal de bewaker, maar hij kan aantonen dat *de bewaking* aan een andere persoon is overgedragen (125). In

(119) Zie DEWEER, J., *l.c.*, 481.

(120) Rb. Brussel, 23 april 1951, *De Verz.*, 1952, 82, noot en *R.G.A.R.*, 1952, nr. 4997; Cass., 28 februari 1980, *Pas.*, 1980, I, 794.

(121) Zie onze bijdrage, *l.c.*, nr. 38.

(122) Over de aansprakelijkheid voor dieren in het algemeen zie ANDRE, R., *o.c.*, Responsabilité basée sur une faute présumée, V. Animaux gardés; DALCQ, R.O., *o.c.*, I, nrs. 2176 e.v.; DE PAGE, H., *o.c.*, II, nrs. 1009 e.v.; VANDENBERGHE, e.a., *l.c.*, nrs. 93 e.v.

(123) Zie rb. Luik, 18 februari 1980, *Jur. Liège*, 1980, 142; cf. de statistiek met het aantal ongevallen in de paardensport in vergelijking met het aantal ongevallen in andere sporten, *Budget Test*, januari 1982, 29.

contra Brussel, 17 oktober 1977, *R.G.A.R.*, 1978, nr. 9927. Onder paardensport wordt verstaan het paardrijden, paardenrennen, springwedstrijden enz..

(124) Zie bv. rb. Brussel, 11 juni 1970, *Pas.*, 1971, III, 31 en *De Verz.*, 1971, 978 bevestigd door Brussel, 5 mei 1971, *De Verz.*, 1971, 979, noot R.B..

(125) ANDRE, R., *o.c.*, nr. 4 verso; DALCQ, R.O., *o.c.*, I, nrs. 2204-2205; R.B., noot onder Brussel, 5 mei 1971, *De Verz.*, 1971, 979; R.P., noot onder rb. Brussel, 15 november 1961, *De Verz.*, 1965, 103; VANDENBERGHE, e.a., *l.c.*, nrs. 94 e.v..

enkele *beginselarresten* heeft het hof van cassatie uitgemaakt dat dit het geval is wanneer de niet-eigenaar het meesterschap heeft over het dier, d.i. de niet-ondergeschikte macht van leiding en toezicht, zonder de tussenkomst van de eigenaar (126). Daarenboven is een werkelijke overdracht van dit meesterschap vereist (127). Een feitelijke macht over het dier is niet voldoende. Tenslotte is volgens de recente rechtspraak zelfs vereist dat de overgedragen macht om het dier te gebruiken, gelijk is aan die van de eigenaar (128). In beginsel speelt het voordeel of het nut dat de gebruiker van het paard heeft, geen rol bij de bepaling van de bewaker (129).

26. Uit deze beginselen volgt dat degenen die enkel een ondergeschikte macht van leiding en toezicht uitoefenen, die zich als *aangestelde* van het paard bedienen, zoals een stalknecht (130), een ruiter (131), een jockey (132), een rijmeester (133) enz. geen bewakers zijn (134).

Daaruit volgt eveneens dat *de huurder van een rijpaard de bewaker is "quand l'animal est mis à la libre disposition du cavalier."* (135). Dit is het geval wanneer hij een rijpaard huurt voor een uitstap zonder begeleiding van de manège-uitbater of diens aangestelde, ook al is het gebruik kortstondig (136). Dit is ook het geval wanneer een vereniging een paard met ruiter voor een optocht

(126) Cass., 8 november 1956, *Arr. Cass.*, 1957, 163 en *Pas.*, 1957, I, 251.

(127) Cass., 19 april 1963, *Pas.*, 1963, I, 880 en *R. W.*, 1963-64, 911.

(128) Cass., 30 april 1975, *Arr. Cass.*, 1975, 948 en *Pas.*, 1975, I, 857 en *R. W.*, 1975-76, 1184 en *J. T.*, 1975, 479 en *R. G. A. R.*, 1975, nr. 9524; Cass., 20 april 1979, *R. W.*, 1979-80, 1126; in dezelfde zin Antwerpen, 5 februari 1980, *R. W.*, 1980-81, 1785; Luik, 1 december 1977, *De Verz.*, 1977, 849, noot R. B.; Gent, 30 januari 1979, *De Verz.*, 1979, 241, noot R. B.; Brussel, 15 februari 1980, *De Verz.*, 1981, 212 en *R. W.*, 1980-81, 734.

(129) Cass., 30 april 1975, *R. W.*, 1975-76, 1184; contra: Brussel, 18 januari 1971, *R. G. A. R.*, 1974, nr. 9195 en *Pas.*, 1971, II, 117; Antwerpen 12 november 1979, *R. W.*, 1980-81, 389; rb. Antwerpen, 26 oktober 1973, *De Verz.*, 1975, 1110.

(130) Cass., 18 oktober 1902, *Pas.*, 1902, I, 350; cf. Antwerpen, 12 november 1979, *R. W.*, 1980-81, 389.

(131) Rb. Brussel, 15 november 1961, *De Verz.*, 1965, 103.

(132) Vred. Verviers, 9 november 1979, *Jur. Liège*, 1980, 252; cf. rb. Turnhout, 7 februari 1973, *R. W.*, 1973-74, 1169; zie echter voor jockey's die als zelfstandigen optreden: VANDENBERGHE, e. a., *l. c.*, nr. 99; ANDRE, *R.*, o. c., nr. 3 v.

(133) Rb. Antwerpen, 26 oktober 1973 bevestigd door Antwerpen, 24 december 1975, *De Verz.*, 1975, 1110, noot R. BOGAERT; Brussel, 15 februari 1980, *De Verz.*, 1981, 212.

(134) Voor oudere rechtspraak en rechtsleer over bewaking door jockey's en oefenmeesters zie de verwijzingen van DALCQ, *R. O.*, o. c., I, nr. 550 en nrs. 2220 e. v.

(135) Rb. Brussel, 3 februari 1978, *R. G. A. R.*, 1979, nr. 10078.

(136) Brussel, 18 januari 1971, *Pas.*, 1971, II, 117 en *R. G. A. R.*, 1974, nr. 9195; rb. Brussel, 11 juni 1970 bevestigd door Brussel, 5 mei 1971, *De Verz.*, 1971, 978, noot R. B..

heeft gehuurd (137), en wanneer een ruiter een paard huurt voor een opvoering in een manège (138). Daarentegen is de, meestal onervaren, huurder van een rijpaard geen bewaker wanneer hij deelneemt aan een uitstap of aan een rijles o.l.v. de manège-uitbater of van diens aangestelde (139). Men zou geneigd zijn te stellen dat in dit laatste geval de bewaking bij *de manège-uitbater* ligt. Terecht overigens, want de rijpaarden worden meestal voor onderdak en verzorging aan de uitbater toevertrouwd. Dit wil zeggen dat er naast een feitelijk meesterschap ook een werkelijke overdracht ervan bestaat (140). Toch beslisten het hof van cassatie, en nadien het hof van beroep te Antwerpen (141), dat de bewaking niet op de uitbater was overgedragen, omdat deze laatste niet het recht had "om zich van het paard als eigenares te bedienen, dat wil zeggen om de voordelen te genieten die een paard verschaft, zodanig dat zij in de plaats komt van de eigenaar ..." (142).

Door het vereiste van een werkelijke overdracht van het meesterschap eng te interpreteren, hebben deze arresten de overdracht van bewaking praktisch onmogelijk gemaakt, ook wanneer het zoals in casu zondermeer duidelijk is dat het feitelijk meesterschap bij een ander ligt. Of de wetgever dit zo bedoeld heeft is niet zeker (143). Er wordt opgemerkt dat bovenvermelde beslissingen beïnvloed werden door de bevrijdingsbedingen die in de overeenkomst tussen de eigenaar en de uitbater ingelast worden (144).

O.i. kan uit het feit dat de eigenaar zich verbonden heeft de uitbater te vrijwaren, niet worden afgeleid dat hij het meesterschap over het paard behouden heeft, integendeel. Bovendien strekken deze bedingen er enkel toe de draagplicht van de uitbater naar de

(137) Rb.Brussel, 15 november 1961, *De Verz.*, 1965, 103.

(138) Brussel, 22 december 1976, *R.G.A.R.*, 1979, nr. 10078; rb.Luik, 1 maart 1976 bevestigd door Luik, 1 december 1977, *De Verz.*, 1977, 846; Brussel, 15 februari 1980, *De Verz.*, 1981, 212 en *R.W.*, 1980-81, 734.

(140) Zie rb.Antwerpen, 26 oktober 1973 vernietigd door Antwerpen, 24 december 1975, *De Verz.* 1975, 1110, noot R. BOGAERT.

(141) Zie vorige voetnoot.

(142) Cass., 30 april 1975, *R.W.*, 1975-76, 1184; in casu mocht de uitbater het paard niet berijden.

(143) Zie de kritiek van DALCQ, R.O., "Examen de jurisprudence (1973-79), La responsabilité délictuelle et quasi-délictuelle", *R.C.J.B.*, 1980, 410, nr. 64; VANDENBERGHE, e.a., *l.c.*, nr. 94.

(144) VANDENBERGHE, e.a., *l.c.*, nr. 94, 1257; zie voetnoten 140 en 142 en adde Antwerpen, 5 februari 1980, *R.W.*, 1980-81, 1785 waar beslist werd dat uit het manègecontract tussen eigenaar en uitbater, dat geen bevrijdingsbeding bevatte, en uit het feit dat de uitbater zich verzekerd had, moest worden afgeleid dat zowel de feitelijke als de juridische bewaking op de uitbater was overgedragen. In casu kon deze ook niet aantonen dat zijn gebruiksmacht niet gelijk was aan die van de eigenaar.

eigenaar te verschuiven. De aansprakelijkheid ex art. 1385 B.W. daarentegen wordt niet bij overeenkomst bepaald.

Uit deze rechtspraak kunnen wel een aantal *gevolgtrekkingen* gemaakt worden : wanneer een ruiter door een paard gewond wordt, zal hij eerst een beroep doen op zijn verzekeringsmaatschappij. In de meeste overeenkomsten tussen uitbaters en huurders van rijpaarden is immers bedongen dat deze laatsten zich tegen bepaalde risico's moeten verzekeren. Maar wanneer na het ongeval blijkt, dat het slachtoffer niet of niet genoeg (145) tegen bepaalde risico's verzekerd is, zal een vordering ex art. 1385 B.W. tegen de bewaker ingesteld worden. Als de eigenaar bewaker is, zal het slachtoffer vergoed worden. Is daarentegen de uitbater bewaker, dan zal deze wijzen op het beding dat het slachtoffer aanvaard heeft, en dat de uitbater vrijstelt van alle aansprakelijkheid (146). Het slachtoffer heeft er dus belang bij dat de eigenaar en niet de uitbater als bewaker beschouwd wordt.

27. Het slachtoffer moet niet bewijzen dat de bewaker een fout begaan heeft, want de fout wordt vermoed. Daaruit volgt dat een vrijspraak op strafrechtelijk vlak niet belet dat de bewaker aansprakelijk gesteld wordt overeenkomstig art. 1385 B.W.(147). *Het vermoeden is onweerlegbaar*. D.w.z. dat de bewaker zich niet kan bevrijden door het bewijs dat hij geen fout begaan heeft, maar enkel door het bewijs dat de schade te wijten is aan een vreemde oorzaak : toeval of overmacht, fout van het slachtoffer en daad van een derde(148). Volgens de rechtspraak maakt het achteruittrappen, het steigeren en het op hol slaan op zich geen toeval of overmacht uit (149). Dit is nogal logisch : juist voor die gedragingen werd het vermoeden van art. 1385 B.W. ingesteld. De bewaker zal daarentegen wel bevrijd zijn wanneer hij aantoonst dat deze gedragingen van het paard niet spontaan waren, maar veroorzaakt

(145) Zie bv. Brussel, 22 december 1976, *R.G.A.R.*, 1979, nrs. 9990 en 10062 ; rb.Brussel, 3 februari 1978, *R.G.A.R.*, 1979, nr. 10078 ; rb.Luik, 18 februari 1980, *Jur. Liège*, 1980, 142.

(146) Over de bevrijdingsbedingen tussen ruiters en uitbaters enerzijds en tussen eigenaars en uitbaters anderzijds, zie *supra*, nr. 12.

(147) De strafvordering, waartoe vele ongevallen in de paardesport aanleiding geven, wordt meestal geseponeerd ; zie echter Brussel, 9 juni 1965, *R.G.A.R.*, 1965, nr. 7509 ; cf. rb.Hoei, 17 november 1976, *Rev. Dr. Rég.* 1977, 284 m.b.t. art. 1384 B.W..

(148) Zie onze bijdrage, *l.c.*, nr. 38.

(149) Zie bv. Brussel, 20 november 1938, *De Verz.*, 1938, 21 ; Brussel, 18 januari 1971, *Pas.*, 1971, II, 117 en *R.G.A.R.*, 1974, nr. 9195 ; rb. Brussel, 15 oktober 1975, *R.G.A.R.*, 1977, nr. 9728 bevestigd door Brussel, 17 oktober 1977, *R.G.A.R.*, 1978, nr. 99276 ; rb.Luik, 1 maart 1976 bevestigd door Luik, 1 december 1977, *De Verz.*, 1977, 845, noot R.B. ; Brussel, 15 februari 1980, *De Verz.*, 1981, 212 en *R.W.*, 1980-81, 734 ; rb.Brussel, 15 november 1961, *De Verz.*, 1965, 103.

werden door een voorafgaandelijke fout van het slachtoffer of van een derde (150). Wanneer het ongeval medeveroorzaakt werd door de fout van het slachtoffer en van een derde, wordt de aansprakelijkheid tussen hen en de bewaker verdeeld.

28. Kan de bewaker zich bevrijden door te wijzen op het feit dat het slachtoffer de risico's die aan de paardensport verbonden zijn, kende en aanvaard heeft?(151)

Om de zaken goed te kunnen begrijpen, moeten eerst twee opmerkingen gemaakt worden: in de eerste plaats betekent *risico-aanvaarding* hier 'het op zich nemen van schade die niet aan een fout te wijten is', en niet 'het nemen van een abnormale risico-aanvaarding als risico' (152). Vervolgens gaat het hier enkel om risico-aanvaarding als uitsluitingsgrond van risico-aansprakelijkheid. Wanneer de vordering op grond van art. 1382 B.W. ingesteld wordt, moet een fout in hoofde van de ruiter of de rijmeester bewezen worden. Slaagt het slachtoffer daar niet in, dan is de schade 'toevallig' en moet het slachtoffer wel de schade zelf dragen (153).

Zoals het woord "risiko-aansprakelijkheid" het zelf zegt, moet bij een vordering op grond van Art. 1385 B.W. niet het slachtoffer, maar de bewaker de toevallige schade dragen (154).

Zonder dat dit van beslissend belang is, oordeelden enkele rechters daarentegen dat de risico-aanvaarding van het slachtoffer een geldige bevrijdingsgrond uitmaakt (155).

Dat de toepassing van art. 1385 B.W. in de paardensport moet geweerd worden, is verdedigbaar. Ook in die sport zijn bepaalde schadeverwekkende handelingen onvermijdelijk en niet aan de deelnemers te wijten. Het zou onbillijk zijn een onderscheid te maken naargelang de schade door een mens dan wel door een dier veroorzaakt wordt.

De vraag is alleen hoe deze buitentoepassingsverklaring juridisch moet vertaald worden.

(150) Zie rb.Luik, 1 maart 1976 bevestigd door Luik, 1 december 1977, *De Verz.*, 1977, 845, noot R.B.; rb.Brussel, 3 februari 1978, *R.G.A.R.*, 1979, nr.10078. Het bestaan van een fout in hoofde van het slachtoffer wordt dikwijls door de bewaker beweerd, doch zelden door de rechter aangenomen.

(151) Zie vooral onze bijdrage, *l.c.*, nr.39.

(152) *Ibid.*, nr.38, voetnoot 151.

(153) Zie Brussel, 9 juni 1965, *R.G.A.R.*, 1965, nr.7509; kh.Verviers, 4 juni 1973, *Jur.Liège*, 1973-74, 37.

(154) In die zin en met een zeer goede motivatie rb.Brussel, 16 oktober 1975, *R.G.A.R.*, 1977, nr.9728 bevestigd door Brussel, 17 oktober 1977, *R.G.A.R.*, 1978, nr.9927 met een minder passend antwoord op de vraag of de risico-aanvaarding in casu van toepassing was.

(155) Brussel, 22 december 1976, *R.G.A.R.*, 1979, nr.9990; rb.Brussel, 3 februari 1978, *R.G.A.R.*, 1979, nr.10078.